

CATALIJN CLAES

De griendwerkers

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

1

De zon hangt boven de einder alsof ze even draalt voor ze langzaam uitdooft na een stralende dag. Het afnemend daglicht glijdt over de rij kleine huizen aan weerszijden van de dijk. De huizen hebben twee vensters, een deur, een voortuin met een waterput en een moestuin achter, die grenst aan de griend.

Links van de dijk wonen de botkloppers, streng in hun geloof en trouwe kerkgangers. Rechts wonen de griendwerkers, stugge werkers die vreemd zijn aan de kerk en die op zaterdagavond in het cafeetje van Zwaantje Gils een hartversterkertje halen, want een mens leeft niet bij brood alleen.

Op de dijk loopt Maarten Kooistra, over zijn schouder hangt een leefnet vol kronkelende aal. Halverwege de dijk slaat hij het schelpenpad in dat leidt naar het witgepleisterde huisje van Fem Drijfhout, een weduwe met een blank, fris gezicht, omkranst door een bos donkere krullen boven een helrood truitje. Ze is moeder van een dochter, Wouke.

Maartens rijkdom is een eigen huis en een houten vlet waarmee hij voor dag en dauw de palingfuiken uitzet in de bruisende krekens

van de griend. De griend is het eigendom van de adellijke familie Jüngeman-von-Emmerich, en wordt beheerd door Jonkheer Friedrich-George-Adelbert, voor de mensen in de buurtschap ‘de jonker’. De griend is een stuk woest moerasland met rietgorzen, modderbanken, poelen en krekken. Maarten en zijn zoon Ward verdienen hier als vaste griendwerkers hun dagelijks brood met het kappen van wilgen en rijshout voor het maken van zinkstukken, het snijden van rietblad voor afdekking, het punten van paaltjes voor de kaai, en het nalopen van de duikers. Werk dat de jonker – naar eigen zeggen – zelf niet zo ligt, daar heeft hij zijn griendwerkers voor.

Jonker Friedrich begeeft zich, als het hem behaagt, op zaterdagavond tussen de dorpsbewoners in het café. Daar trakteert hij hen op anekdotes en een borrel, want vertellen kan de jonker! Als de toehoorders ademloos aan zijn lippen hangen, zegt Maarten tegen zijn zoon: ‘De jonker heeft ook zijn goeie kanten.’

Steevast is dan diens antwoord: ‘Weet je wat het met jou is, vader? Jij denkt veel te goed over de mensen, maar je kent ze niet.’

‘Ken jij ze dan?’ is Maartens wedervraag. Hij strijkt door zijn spaarzame haren. Tegen

dat jong kan hij niet op... Ward, een woesteling voor wie geen zee te hoog gaat, met een paar losse vuisten. Vorige maand nog had hij een dorper die zijn hond met een stok aftuigde, twee blauwe ogen en een gekneusde kaak geslagen. Toen hij het hoorde, waren zijn eerste gedachten: dat wordt brommen! Hij kreeg gelijk... Nog dezelfde avond stond Bijvoet, de dienstdoende agent, op de drempel, met de mededeling dat Ward mee moest naar het bureau, want het slachtoffer had een aanklacht tegen hem ingediend.

‘Natuurlijk,’ had Ward gegrijsd, totaal niet onder de indruk. ‘Als ik die vent was, had ik het ook gedaan.’

Bijvoet ging er gedecideerd tegenin: ‘Dat wordt op z’n minst twee maanden brommen, en het is de vraag of je je baantje in de griend nog houdt.’ En zo dachten vele dorpers met hem. Maar hierin vergisten ze zich toch, want wie kwam Ward in het cachot opzoeken? Precies, de jonker! Hij vroeg aan Ward: ‘Vertel eens, wat is er precies gebeurd?’

Ward vertelde het en eindigde zijn verhaal: ‘Als ik er weer voorstond, deed ik precies hetzelfde, die vuile dierenbeul... Maar het werk in de griend zult u me wel ontnemen.’

De jonker zei een tijdje niks, ijsbeerde heen en weer, rookte zwaar aan zijn barnstenen pijp, bleef vlak voor Ward staan en zei: ‘Dat zou hij wel willen, de doerak, dat ik je de laan uitstuurde, maar zodra jij vrijkomt, ga je de vriend weer in.’

Sindsdien heeft Ward zijn mening over de jonker wat bijgesteld, al houdt het niet over. Ward was als kleine jongen al een woesteling, waar hij zijn handen vol aan had, nu is hij een grote, forse kerel die zijn eigen weg gaat en daarbij soms het recht in eigen hand neemt. Als hij bij zijn naaste buur Fem weleens zijn nood over Ward klaagt, zegt zij: ‘Het komt wel goed, laat hem toch betijen, man.’

‘Jawel, betijen...’ gaat hij er dan tegenin. ‘Kun jij makkelijk zeggen met een dochter als Wouke.’ Wouke is een lief en aardig kind, alleen wat stilletjes.

Fem stuift op: ‘Een meid kun je niet vergelijken met een jongen.’

Nee, vertel hem wat, maar hij had er toch heel wat voor over als er wat minder vuur in die knaap zat.

Nu is hij op weg naar Fem met een vraag die hem al maanden bezighoudt, en die hij maar niet over zijn lippen kan krijgen omdat hij er

de moed niet voor heeft. Als hij de hoek van het huis omslaat, stapt Fem net uit het kippenhok met in haar boezel de geraapte eieren.

‘Zo Maarten,’ begroet ze hem. ‘Kom je een bakkie halen?’

‘En een maaltje paling brengen.’ Wat een kordaat wijf is het toch! Er zijn er meer van het mannelijk geslacht die een oogje op haar hebben, maar tot nu toe houdt Fem de boot af.

‘De lang beloofde paling, dat werd tijd.’ Ze staat voor hem, peinzend glijdt haar blik over hem heen. Wat zou ze nou van hem denken? Maarten voelt dat hij bloost en zegt: ‘De vangst is magertjes, ze lopen niet zo best.’

Een argeloos lachje: ‘Nee, ze hebben geen voetjes.’

Neemt ze hem in de maling? Hij verweert zich: ‘Het is zo, Fem, als ik deze maand vijftien kilo heb gevangen, is het veel.’

‘Kan wezen, maar het levert je een aardig zakcentje op.’

‘Zakcentje, net wat je zegt...’

‘Hè, hè, ik zou haast medelijden met je krijgen, en de vriend dan?’

‘De vriend is van de jonker, en ik ben vriendwerker.’

‘En dat doe je ook niet voor niks.’

Dat antwoord raakt hem. Op wat ruwere toon gromt hij: ‘Voor niks gaat de zon op, en pak eens een emmer dan kan ik die paling erin kwakken.’

‘Eerst de eieren in huis.’ Met haar ene hand wrijft ze over haar heup, ze ziet zijn vragende blik. ‘Wat spierpijn, een mens wordt een dagje ouder.’

Hij geeft raad. ‘Een warme mannenhand doet wonderen.’ Vooruit, hij waagt het erop.

Wat zegt Maarten nou? Zijn woorden brengen haar in verwarring. Maarten praat nooit zo. Maarten... al jaren wonen ze naast elkaar, zij als weduwe, hij als weduwnaar. Zij een dochter, hij een zoon. Jaren als goede buren en daar blijft het bij. Maarten kort en gedrongen, met een brede rug, dikke nek en stevige knuisten. Zijn rechterschouder wat scheef door het sjouwen van het wilgenhout al die jaren in de vriend.

Heeft ze hem ooit weleens in vertrouwen genomen? Niet dat ze weet. ‘Goeiedag’ en ‘Goeieavond’, en dat is het. Afwijzend gaat ze op zijn praat in. ‘Kan wezen, maar ik geloof niet in wonderen.’

Hij lacht: ‘Jammer Fem,’ maar zijn ogen lachen niet. Als ze eens wist waarmee hij op

zijn hart loopt, dan schopte ze hem misschien het erf af. Hij sjokt achter haar aan richting huis en ziet haar deinende brede heupen, de stevige benen met de bolronde kuiten, het rood gebreide truitje dat zich vlammend aftekent tegen haar zwarte haardos. Voor de deur schopt ze haar klompen uit en loopt naar binnen. Hij, verlegen met zijn houding, blijft buiten staan, wacht af.

Fem legt de eieren in de schaal en pakt een emmer. Ze komt weer naar buiten. Bom... de emmer staat op het straatje. 'Gooi ze er maar in.'

Hij schudt het leefnet leeg boven de emmer en kijkt naar het kronkelend, slijmerig goedje. Dan zegt hij als excuus: 'Ze zijn wat aan de magere kant, maar beter wat dan niks.'

'Ja, de vette aal verkoop je door aan een opkoper.'

Waarom zegt ze dat nu? Plotseling voelt hij alle zekerheid van zich afglijden en stamelt: 'Het is nog te vroeg in het seizoen, van de zomer breng ik je een beter maaltje...'

'Daar houd ik je aan, Maarten Kooistra, en kom nu maar binnen voor een bakkie.' Daar zit hij dan, samen met Fem aan een bakkie leut en dat voor het eerst in al die jaren, want

zolang hij Fem kent is haar mening: 'Geen pottenkijkers over de vloer, want als je niet oppast kennen zij je gebrek nog beter dan je het zelf kent.' Zou ze hem ook zien als een pottenkijker? Hij, Maarten, die voor hij de griendinging een aantal jaren met Fems man als deknecht op een vrachtboot had gevaren. 'Arie de Voorzichtige' noemden ze hem aan boord. Arie die, als er een stevig windje woei, zijn neus niet om de hoek van de kombuis durfde te steken. En laat hij nou tijdens een late wacht met de koffiekkan op weg van de kombuis naar de stuurhut, pakweg dertig stappen, door een overslaande golf in het 'kattengat' van het dek worden gespoeld. Hij was meteen verzopen, want Arie kon niet zwemmen.

Fem weduwe, en Dieuw, zijn eigen vrouw, in de zenuwen. Ze had geen rustig uur meer, want als haar vent dat overkwam... Om haar gerust te stellen gaf hij de vaart op en kwam voorgoed aan wal. Ging als vaste arbeider de griend in. Maar of het noodlot ermee speelde, nog geen drie maanden later kukelde Dieuw tijdens het ramen zemen van boven naar beneden pal op d'r kop. Ze had een schedelbasisfractuur en moest naar het ziekenhuis. Bij thuiskomst was Dieuw Dieuw niet meer,

met haar doorgehusseld verstand zag ze de wereld voor een doedelzak aan. Dat werd van kwaad tot erger, er was geen land meer mee te bezeilen. Ten einde raad had hij haar naar een inrichting gebracht, waar ze binnen twee jaar overleed. Toen werd hij weduwnaar. Weken van rouw volgden, maar een mens kan niet treurende blijven, het leven gaat door en de rekeningen ook. Hij runde op zijn manier het huishouden, bezemschoon en uit de luizen. Ward groeide op van kind tot een stoere knaap. En van knaap tot een zelfbewuste man die weet wat hij wil en die niet uit zijn evenwicht is te brengen. Een zelfverzekerdheid waar hij als vader niet tegenop kan, en dat is de reden waarom hij met de gedachte speelt om weer een vrouw over de vloer te hebben, dat brengt warmte en evenwicht in huis. Al die jaren een mannenhuishouden is hij meer dan zat en misschien... heel misschien dat Ward dan wat handzamer zou worden. Laten we eerlijk zijn, juist in zijn opgroeiende jaren had dat jong een moeder gemist.

Voorzichtig had hij zijn 'plan' aan Ward voorgelegd.

Vragend had die zijn dwingende oogopslag op hem gericht en gezegd: 'Opeens na al die